

АНОТАЦІЯ

Ходякова К.С. Державна політика розвитку підприємств галузі машинобудування промисловості України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії 281 – Публічне управління та адміністрування (Галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2022.

У дисертації наведено послідовне вирішення конкретного наукового завдання, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні практичних рекомендацій щодо напрямків удосконалення державної політики розвитку підприємств галузі машинобудування промисловості України.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена неефективністю державної промислової політики, відсутністю стратегічних напрямків розвитку підприємств галузі машинобудування, необхідністю задоволення попиту на виробництво вітчизняної продукції галузі машинобудування на внутрішньому ринку, важливістю збільшення частки високотехнологічних видів діяльності в обсягах виробництва, його реструктуризацією та необхідністю модернізації застарілих основних фондів, недосконалістю імплементації законодавчої бази щодо виконання угод на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Посилення ролі держави в економіці підтверджує думку про важливість конвергенції позитивних рис різних типів економічних систем. Забезпечуючи інституційно-правову структуру економіки та усуваючи недоліки ринку, низка сучасних держав світу отримали стрімкий та стабільний соціально-економічний розвиток. При цьому такий розвиток ґрунтувався саме на проведенні індустріалізації де галузь машинобудування

відіграла провідну роль. Організація відповідної моделі державної політики розвитку галузі машинобудування, де враховувалися б інтереси суспільства, держави та приватного партнера, і є на сьогодні актуальною.

Проведена оцінка сучасного стану галузі машинобудування України свідчить про стійку негативну тенденцію, що призводить до її занепаду, викликана перш за все відсутністю збалансованої промислової політики незважаючи на величезну кількість окремих державних програм. Підприємства галузі машинобудування функціонують за умов браку обігових коштів та скорочення інвестицій, що майже унеможливує оновлення матеріально-технічної бази виробництва та стримує інноваційний розвиток. У таких умовах першочерговим завданням є збереження окремих прибутково-працюючих підприємств, які на сьогодні можуть бути єдиними представниками секторів галузі машинобудування. Усе це свідчить про нагальну потребу розробки стратегії розвитку підприємств галузі машинобудування, які б відповідали складності та мінливості зовнішнього середовища і враховували стан внутрішнього потенціалу підприємства.

Зазначено, що основною причиною низької операційної ефективності державних підприємств галузі машинобудування є слабка система корпоративного управління. Як і в багатьох інших країнах, зв'язки між державними підприємствами та урядом в Україні є вкрай міцними, а підпорядкування профільним міністерствам здебільшого гальмує розвиток багатьох державних підприємств. Хоча головною функцією міністерств має бути регулювання відповідних галузей, відомства нерідко беруть активну участь в управлінні державними підприємствами, що призводить до неминучого конфлікту інтересів.

Відсутність інституціональних форм стало бар'єром для масового поширення цивілізованого партнерства держави і бізнесу. Тому механізм взаємодії суб'єктів управління промисловістю має бути збалансованим і передбачити зворотній зв'язок з метою забезпечення їх спільної участі у ідеологічних політичних і економічних процесах.

У дисертації з'ясовано зміст державної політики та визначено поняття «державна промислова політика», напрямки її розвитку, схему розробки. Розглянуто різноманіття підходів до визначення сутності поняття державної промислової політики за різними критеріями: щодо часового періоду, щодо суб'єктів промислової політики, щодо інструментів та завдань промислової політики. Встановлено, що державна промислова політика є цілісною та скоординованою діяльністю органів державної влади, спрямованою на створення умов ефективного функціонування та контролю за об'єктами промислового комплексу з метою досягнення ними технологічного рівня розвинених країн задля забезпечення соціально-економічної стабільності та інтеграції у світовий простір. Усі здобутки щодо дослідження поняття «державна промислова політика» проєктуються і на галузь машинобудування як важливого компоненту промислового комплексу країни.

Узагальнено напрямки формування промислової політики та припущено, що найбільш привабливим напрямком розвитку підприємств галузі машинобудування може стати кластерний підхід. Доведено, що держава може взяти за основу реалізацію промислової політики, яка базується на кластерному підході, що забезпечить оптимальне вирішення проблем розвитку певного регіону. Кожен кластер потенційно може розвинути високу продуктивність і високий рівень оплати праці. Кожен кластер не тільки несе вклад у регіональну продуктивність, але також впливає на продуктивність інших кластерів, що підтримку окремих галузей промисловості; розвиток малого та середнього бізнесу

У роботі запропоновано складові державної політики розвитку підприємств галузі машинобудування, заснованої на кластерному підході, зокрема формування кластеру енергетичного машинобудування на прикладі Харківського регіону, де головним каталізатором є органи публічної влади, що передбачає створення високотехнологічного науково-виробничого кластеру, який для країни та регіону можна характеризувати як стратегічно важливий та результатом якого має стати отримання низки синергетичних

ефектів: генерація нових знань та технологій, збільшення інвестиційних коштів, підвищення ефективності використання інфраструктурних об'єктів (транспорт, зв'язок, фінансове посередництво тощо), зниження трансакційних витрат, підвищення рівнів спеціалізації та кооперації, зростання концентрації виробництва. Слід зазначити, що стабільна державна підтримка, яка б об'єднувала політико-правові, фінансові, науково-технологічні, комунікативні інструменти для створення оптимальних умов розвитку економічно-інноваційних процесів, стимулювання трансферу технологій на наукових розробок у виробництво сприяє підвищенню інноваційної активності в країні.

Використання кластерного підходу в державній промисловій політиці галузі машинобудування забезпечить урахування інтересів регіональної громади щодо раціонального використання наявних ресурсів та стимулювання соціально-економічного розвитку регіону. Водночас, даний проєкт націлений на залучення до регіону значних інвестицій, що передбачає зацікавлення та прибуткове освоєння території кластеру приватними інвесторами. Таким чином, кластер за своїм цільовим призначенням об'єднує цілі громади і приватних інвесторів, а за своїм змістом реалізуються публічні та приватні інтереси у різних сферах суспільного життя.

У процесі дослідження удосконалено стратегічний напрямок державної політики інноваційного розвитку підприємств галузі машинобудування України, який на відміну від інших наукових напрямків відрізняється організацією ефективної співпраці між державою, науковими, установами і підприємствами вітчизняної промислової сфери на основі застосування інструментів стратегії «win win». Розвиток української промисловості не може відбуватися без зміцнення вітчизняної освіти та науки. У свою чергу, для вітчизняних освітян та науковців великого значення набуває активізація співпраці промисловими підприємствами, здійснення спільних науково-дослідних проєктів. Усе це має забезпечити більш раціональне використання наявних ресурсів, розробку нових технологій виробництва та сучасних

промислових виробів.

У роботі удосконалено обґрунтування підходу щодо забезпечення взаємовигідного партнерства між державою, бізнесом та громадянським суспільством на засадах обов'язкового дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності промислових підприємств з метою збереження державного промислового комплексу. Необхідним стає фокусування уваги публічного управління від орієнтації на підтримку окремих проєктів чи фірм до більш системного розуміння інноваційного процесу, утворення та зміцнення взаємин між його учасниками. Визначено, що корпоративна соціальна відповідальність підприємств машинобудування буде більш ефективно розвиватися, якщо «Стратегія корпоративної соціальної відповідальності» стане складовою «Стратегії розвитку підприємства». На відміну від початкових етапів розвитку корпоративної соціальної відповідальності, коли основним завданням впровадження стратегій корпоративної соціальної відповідальності вважалося меценатство та добродійність, сьогодні підприємства вітчизняного машинобудування мають орієнтуватися на впровадження довгострокових соціальних проєктів, здійснення соціальних інвестицій, які стануть підґрунтям забезпечення сталого розвитку суспільства.

Також, дістало подальший розвиток уточнення суперечностей формування інституційного забезпечення державної промислової політики як чинника розвитку підприємств галузі машинобудування, що надає можливість оцінити зв'язки між державними промисловими підприємствами та органами влади в Україні, а також передбачити обмеженість інституціонального механізму, який нівелює діалог представників промислових підприємств із владними структурами.

У процесі роботи проведено узагальнення закордонного досвіду відносно доцільності використання кластерного підходу як дієвого інструменту державної політики розвитку підприємств галузі машинобудування, що виступає підґрунтям для формування механізму

партнерства у системі державної промислової політики. Класифікація проблем формування промислових кластерів підприємств машинобудівної галузі, яка дозволяє виявити логічні взаємозв'язки між розробкою сучасної державної стратегії розвитку промисловості України та організацією промислових кластерів, зокрема у галузі машинобудування. Досліджено кілька моделей державної промислової політики у галузі машинобудування, а саме американську, європейську та азіатську. Виявлено, що країна не завжди використовує той або інший тип стратегії у "чистому" вигляді, можливе сполучення стратегій. У будь-якому випадку вихідною передумовою для державної політики розвитку галузі машинобудування є вибір пріоритетів. Формування пріоритетів можливо і "зверху" - від держави, і "знизу" - від бізнесу. Масштабна промислова політика, як правило, заснована на "зустрічному" русі, діалозі приватного партнера і влади, як свідчить досвід багатьох країн.

Ключові слова: державна промислова політика, публічне адміністрування, інноваційно-промисловий розвиток, машинобудування, кластеризація, стратегія розвитку, партнерство держави та бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність.